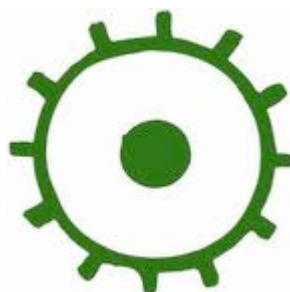


ARBETSPAPPER FRÅN ÅLANDS FREDSinSTITUT
WORKING PAPERS FROM THE ÅLAND ISLANDS PEACE INSTITUTE

TJEJ- OCH KILLGRUPPSVERKSAMHET PÅ ÅLAND – UTMANINGAR OCH MÖJLIGHETER

JENNY JONSTOIJ



Ålands fredsinstitut
The Åland Islands Peace Institute
Hamngatan 4/PB 85
AX-22101 Mariehamn
Åland, Finland

Januari 2013

ARBETSPAPPER FRÅN ÅLANDS FREDSINSTITUT

WORKING PAPERS FROM THE ÅLAND ISLANDS PEACE INSTITUTE

Ålands fredsinstitut arbetar sen första början (1992) med frågor om fred, säkerhet, minoriteter och självstyrelser. Syftet är att förebygga och hantera konflikter och våld. Fredsinstitutet ordnar seminarier, konferenser och utbildningar inom dessa områden och publicerar regelbundet rapporter och böcker. Rapporterna i rapportserien Rapport från Ålands fredsinstitut – Report from the Åland Islands Peace Institute ställer krav på omfattande forskning och vetenskaplig relevans; de kan laddas ner gratis från fredsinstitutets hemsida.

Som komplement till rapportserien ger Ålands fredsinstitut också ut den elektroniska serien Arbetspapper från Ålands fredsinstitut – Working Papers from the Åland Islands Peace Institute. Dessa papper är oftast kortare än rapporterna men längre än våra bloggar. De rör ämnen i vilka det saknas god dokumentation eller vetenskaplig granskning eller ämnen som vi endast delvis har möjlighet att belysa. Arbetspappren kan också vara ett forum för argument och arbeten från yngre författare. Vi tror fortsättningsvis att en del av den omfattande kunskap och de insikter vi får bör förmedlas till en större allmänhet i lättillgängligt format.

Sia Spiliopoulou Åkermark
Fredsinstitutets direktör

Arbetspapper om tjej- och killgruppsverksamhet på Åland

Ålands fredsinstitut beviljades för 2012 projektmedel från Ålands landskapsregering (Paf-medel) för att arbeta med projektet ”Utredning, samordning och utveckling av förebyggande arbete bland ungdomar, på Åland och internationellt”. Målet med projektet var att utreda och tydliggöra roller, ansvarsfördelning, utmaningar och möjligheter vad gäller förebyggande arbete bland ungdomar på Åland och inom internationella samarbeten. Detta arbetspapper är ett av resultaten från projektet.

Författare är Jenny Jonstoj, som har jobbat med Ålands fredsinstituts tjej- och killgruppsprojekt Utmana könsroller för att motverka sexslaveri samt projektet Fair Sex som syftar till att förebygga sexuellt våld hos unga genom aktivt arbete i skolan. Jenny är stats- och genusvetare och har tidigare jobbat som nationell samordnare för Rädna Barnen och Rädna Barnens Ungdomsförbunds tjej- och killgruppsprojekt, Ellen och allan, i Sverige.

Högskolepraktikant Liselott Lindén har genomfört intervjuerna under hösten 2012.

Inledning

Sedan mitten av 90-talet har det funnits tjejgrupper på Åland och sedan början av 2000-talet har man också bedrivit killgrupper. Under dessa 20 år har verksamheten utvecklats, samtidigt som mycket fortfarande är detsamma. Det är samma organisationer/aktörer som bedriver verksamheten och omfattningen av verksamheten har inte vuxit nämnvärt de senaste 10 åren.

Ålands fredsinstitut bedrev för första gången tjej- och killgrupper på Åland under 2009-2011 som en del av projektet Utmana könsroller för att motverka sexslaveri. I projektet rekryterades och utbildades ledare. Vissa av dessa ledare var erfarna tjej- och killgruppsledare som inom ramen för sitt arbete på Mariehamns stads ungdomsbyrå och Fältarna dragit grupper tidigare. Under detta projekt stod det klart att efterfrågan på tjej- och killgrupper hos unga är större än vad som kan tillgodoses. Det framkom också att det finns delar av tjej- och killgruppsverksamheten på Åland som kunde förbättras.

I denna utredning avser fredsinstitutet att sammanfatta vilka aktörer på Åland som jobbar med tjej- och killgruppsverksamhet, i vilken omfattning samt på vilka sätt. Vidare vill rapporten analysera vilka delar av verksamheten som kunde förbättras samt utreda vilka funktioner och strukturella förändringar som behövs för att långsiktigt trygga och utöka tjej- och killgruppsverksamheten på Åland.

Till grund för utredningen har ett antal möten/intervjuer genomförts med centrala tjej- och killgruppsaktörer på Åland: Folkhälsan på Åland samt Fältarna och Ungdomsbyrån vid Mariehamns stad. Förberedande möten har också hållits med berörda tjänstemän på landskapsregeringen och med jämställdhetskonsulten Mia Hanström som arbetat med tjej- och killgruppsmetoden länge både på Åland, i Sverige och Svenskfinland. I intervjuerna framkommer en rad problem med nuvarande verksamhet samtidigt som möjligheter och vägar framåt också identifieras.

Utredningen vänder sig till dig som jobbar med tjej- och killgrupper på ett eller annat sätt, till organisationer bakom tjej- och killgruppsverksamhet, till finansiärer och andra som är intresserade av förebyggande jämställdhetsarbete och/eller ideellt engagemang.

Projektet Utmana könsroller för att motverka sexslaveri

Ålands fredsinstitut drev under 2009-2011 projektet Utmana könsroller för att motverka sexslaveri. Som en del av projektet hölls tjej- och killgrupper på Åland och tjej- och killgruppsmetoden utvärderades genom forskning. Efter att tjej- och killgrupperna avslutat sin verksamhet bjöd fredsinstitutet tillsammans med Folkhälsan in till ett diskussionstillfälle om tjej- och killgrupper den 3 oktober 2011. Till diskussionstillfället bjöds lagtings- och kommunpolitiker och tjänstemän inom landskaps- och kommunförvaltningen, samt övriga intresserade, in. Under mötet

påpekades att det behövs fler tjej- och killgrupper på Åland. I synnerhet behövs grupper utanför Mariehamn och generellt fler killgrupper. Det påtalades att finansiering saknas för redan aktiva ledare som vill driva grupper, att ytterligare ledare behöver utbildas och aktiveras för att täcka behovet, att information om verksamheten ytterligare borde spridas bland ungdomarna och att samordningen och finansieringen av verksamheten behöver stärkas och säkras. De berörda aktörerna anser att tredje sektorn fortsatt bör driva verksamhetens utveckling, men att det behövs en stabil, kontinuerlig finansieringskälla, samt att man på landskaps- och kommunal nivå uttalat och konkret bör arbeta för att främja och stärka verksamheten. Ålands fredsinstitut, Folkhälsan på Åland, Mariehamns stads ungdomsbyrå, Fältarna och Emmaus Åland sammanfattade slutsatserna från seminariet i en gemensam insändare som skickades till de åländska lokaltidningarna och publicerades i oktober 2011.

Läsanvisningar

Denna rapport är uppdelad i två delar. Den första delen beskriver tjej- och killgruppsmetoden samt vilka aktörer som jobbar med tjej- och killgrupper på Åland. Den andra delen sammanfattar och analyserar intervjuerna med centrala aktörer och presenterar slutsatser. Om man har kännedom om tjej- och killgruppsmetoden samt vilka aktörer på Åland som bedriver verksamheten sen tidigare – kan man hoppa direkt till del två.

Del I

Tjej- och killgruppsmetoden

Tjej- och killgruppsmetoden är en nordisk modell för praktiskt arbete med ungdomar, vanligtvis i syfte att bemäktiga deltagarna (empowerment), öka deras självförtroende och förmåga att bli aktiva samhällsmedborgare och samtidigt ifrågasätta rådande könsstereotyper och normer för att uppnå ökad jämställdhet. Många organisationer i Norden har använt sig av tjej- och killgruppsmetoden under de senaste två decennier. I början på 1990-talet uppmärksammade ungdomsledare på fritidsgårdar i Sverige att aktiviteterna som bedrevs av fritidsgårdarna inte lockade tjejer lika hög utsträckning som killar. Detta berodde till synes på att de aktiviteter som fått mest resurser var de som traditionellt dominerades av killar. Denna upptäckt utlöste en reaktion hos ungdomsledarna som ville ge även tjejer en möjlighet att delta i organiserade fritidsaktiviteter. Förutom kön påverkade även social bakgrund och framgång i skolan i vilken utsträckning en ung person deltog i organiserade fritidsaktiviteter. Fritidsgårdarnas arbete med ”problemungdomar” fokuserade på att aktivera dem och att göra saker och det visade sig att det var svårt att få tjejer att bli intresserade av den här typen av aktiviteter i en könsblandad grupp. Tanken var då att etablera verksamheter enbart för tjejer och metoder för dessa aktiviteter utvecklades genom åren. En majoritet av dessa metoder började anta ett jämställdhetsperspektiv med målet att bemäktiga tjejer (Hanström 1994:5).

Idén bakom empowerment- och jämställdhetsperspektivet var att tjejer inte tar upp lika mycket utrymme som killar gör, varken i klassrummet, på fritidsgården eller i livet i allmänhet. Tjejer har med andra ord, på grund av könsnormer och förväntningar, inte samma handlingsutrymme som killar och medverkar därmed inte på samma villkor som killar gör. En könsseparatistisk aktivitet som tjejgrupper antogs vara en fristad där tjejer kunde delta, tala och agera utifrån sina egna villkor, fria från könade förväntningar och beteenden. När ungdomsledarna hade jobbat med tjejgruppsmetoden ett antal år insåg de att könsnormer och jämställdhet även berör killar och att män måste bli delaktiga i strävandet mot jämställdhet för att kunna uppnå jämställdhet inom olika områden i samhället. Dessutom kan de samhälleliga könsnormer och förväntningar som finns för killar vara lika begränsande och skadliga som de som tjejer utsätts för. I skolorna, på fritidsgårdarna och i de områden där det fanns tjejgrupper visade killarna ett stort intresse att själva delta i en grupp. Med detta i åtanke hävdade aktörer för civilsamhället att också killar bör få möjlighet att bli bemäktigade och delta i jämställdhetsfrämjande arbete. Under 2000-talets början växte killgrupper fram genom olika projekt i Sverige och på Åland (Hanström 1994, Karlsson 2006, Svensson 2008, Bahar mfl 2011).

Vad är en tjej- och killgrupp?

Tjej- och killgrupper brukar bestå av sex till tio deltagare i åldrarna 13 till 16 år samt en eller två gruppledare som är utbildade i frågor som rör jämställdhet, normer och ungdomsarbete. Grupperna bör inte vara stora eller för små i antal då syftet är att möjliggöra diskussion och ställningstagande samtidigt som det är viktigt att alla blir sedda, hörda och känner sig trygga med varandra. Ålderskillnaden mellan deltagarna i en grupp bör inte variera för mycket eftersom det kan påverka diskussionerna och gruppklimatet negativt. Gruppledarna arbetar företrädesvis i par för att kunna skapa ett dynamiskt gruppklimat och hantera eventuella konflikter i gruppen. För att garantera hög kvalitet i verksamheten, att ledarna är förtrogna med metoden och har kunskap om normer och jämställdhet – vilka är nödvändiga kompetenser för att bedriva framgångsrika tjej- och killgrupper – genomgår ledarna utbildning innan de startar en tjej- eller killgrupp. Grupperna brukar träffas en gång i veckan i ungefär en och en halv till två timmar (Hanström 2002:7, Karlsson 2006:13). Hur länge en och samma grupp träffas brukar variera utifrån vilken organisation som bedriver verksamheten, men vanligtvis träffas gruppen i 1-4 terminer.

Det värderingsfria samtalet är ofta grunden i tjej- och killgruppsmetoden. Detta sker bland annat genom förberedda övningar och ”fikasamtal”, det vill säga att gruppen samlas, gör övningar, fikar, diskuterar olika frågor som är relevanta för deltagarna, på deras villkor. Ibland görs också olika aktiviteter tillsammans så som till exempel studiebesök eller att en expert bjuds in till gruppen för att berätta om ett visst ämne. Det värderingsfria samtalet innebär också att klimatet är icke-fördömande och öppet där gruppdeltagarna kan uttrycka sina åsikter fritt. För att starta igång diskussioner eller komplettera diskussioner används ofta olika typer av övningar eller metoder. De vanligaste övningarna i tjej- och killgrupper kallas värderingsövningar. Värderingsövningar utgår från att gruppledaren ställer frågor kring ett ämne eller en situation som inte har något enkelt svar. Deltagarna tar sedan ställning till frågorna och får förklara sina ståndpunkter och dessa uttalanden blir sedan startpunkten för en gruppdiskussion. Värderingsövningen är uppbyggd så att deltagarna tar ställning genom att fysiskt flytta på sig i rummet. Värderingsövningar kan variera i form, men avsikten är densamma, nämligen att träna deltagarna att ta ställning, analysera frågor och öppna sina sinnen för olika perspektiv (Hanström 2005:26).

Många organisationer använder sig av olika metodmanualer som ger tips på övningar och diskussionsfrågor kopplade till vanliga tjej- och killgruppsteman, så som till exempel familj, sex och kärlek, vänskap, media, framtidsdrömmar etcetera. Vissa organisationer tar fram egna tjej- och killgruppsledarmanualer där färdiga upplägg för olika träffar finns presenterade. Till exempel Rädda Barnen i Sverige har samtalsledarhandledningar (en för tjejgruppsledarna och en för killgruppsledarna) där teoretisk och praktisk information har samlats gällande metoden, forskning på området och praktiska övningar. I deras samtalsledarhandledningar finns färdiga

upplägg för 10-15 gruppträffar som ledarna kan använda om de inte själva vill sätta ihop innehållet till träffarna. Andra organisationer följer inte en manual utan låter ledarna fritt sätta ihop sina träffar. Det finns också organisationer/aktörer som lägger stor vikt vid att det är deltagarna själva skall planera och bestämma vilka teman som skall diskuteras på träffarna. I dessa fall skall ledarna presentera olika förslag men det är sedan gruppdeltagarna som väljer vilka teman de vill diskutera samt vilka de inte vill samtala om.

I de verksamheter som har ett uttalat jämställdhets syfte har ledarna ett ansvar i att inkludera och föra fram ett genusperspektiv i träffarnas teman och de diskussioner som uppstår på träffarna (se t.ex. Folkhälsan 2004:7). De flesta organisationer ger ledarna utbildning innan de börjar som tjej- eller killgruppsledare och därefter ger de flesta någon form av löpande handledning/vidareutbildning. Handledningen och vidareutbildningen kan till exempel ta upp områden som: erfarenhetsutbyte, praktiska metoder/övningar att använda sig av, konfliktlösning, anmälningssplikt/tystnadsplikt, unga och sex, unga och internet, normer för killar och tjejer (till exempel vardagsvåld för killar och ätstörningar och utseende för tjejer) etcetera.

Tjej- och killgrupper är oftast en frivillig fritidsaktivitet som deltagarna själva väljer att vara med i (till skillnad från om det är en obligatorisk del av till exempel skolundervisningen). Många organisationer lyfter fram att detta är en väsentlig aspekt av metoden. Utifrån det perspektivet är grupperna varken terapigrupper eller skolklasser där ledarna ska lotsa ”problemungdomar” eller förser deltagarna med ”rätt svar” i diskussionerna. Snarare ses grupperna som ett sätt för deltagarna att utveckla sitt kritiska tänkande och ett forum där deltagarna övar att ta ställning och argumentera för sin åsikt. Det finns dock många organisationer som driver riktade tjej- och killgrupper där de till exempel handplockat deltagarna. Det kan till exempel vara organisationer som har som uppdrag att jobba med speciellt utsatta barn och unga, riskgrupper etcetera.

Varför dela upp grupper utifrån kön?

Om syftet med verksamheten är att främja jämställdhet och samtidigt ifrågasätta/minska betydelsen av kön kan man ifrågasätta varför verksamheten bygger på en (rutinmässig) uppdelning efter biologiskt kön. Förstärker vi inte föreställningar om kön och könets olikhet i och med denna ständiga uppdelning av tjejer och killar? Det finns dock flera skäl till att skilja grupperna åt utifrån kön. En anledning är att tjejer och killar lyder under olika könsnormer och förväntningar. Killar handskas till exempel med frågor som rör (användande av) våld, aggressioner och prestationskrav. Tjejer förhåller sig däremot i högre grad än killar till krav kopplade till utseende, betyg, att bete sig hänsynsfullt och att vara andra till lags. Eftersom mäns och kvinnors handlingsutrymmen dessutom begränsas i enlighet med olika könsnormer, bör empowerment av tjejer och killar följaktligen skilja sig åt utifrån kön. Att

bemäktiga tjejer inbegriper till exempel att uppmuntra dem att tala, formulera egna åsikter och öka deras handlingsutrymmen. Killar behöver däremot träna sig i att lyssna på andra, prata om sina känslor och lösa tvister med ickevåldsmetoder.

Det kan dock nämnas att det finns civilsamhällesaktörer som ifrågasätter uppdelandet efter kön då det både diskriminerar de unga personer som inte kan eller vill definiera sitt kön (till exempel transpersoner som inte känner att deras biologiska kön överensstämmer med deras könsidentitet) och då det kan förstärka attityder om könets olikhet istället för att utmana dem.

Fler än en tjej- och killgruppsmetod

Tjej- och killgruppsmetoden används idag av vitt olika organisationer och aktörer och det finns många olika varianter av tjej- och killgruppsmetoden. Olika aktörer har olika tillvägagångssätt och syfte med metoden. Folkhälsan, som driver grupper på Åland samt i Finland, har till exempel ett tydligt hälsoperspektiv i sin tjej- och killgruppsverksamhet. De utgår ifrån att ifrågasättandet av könsroller kan leda till en bättre personlig hälsa för tjej- och killgruppsdeltagarna. Rädda Barnen i Sverige, å andra sidan, har i sina tjej- och killgrupper ett starkt barnrättsperspektiv och ett feministiskt och normkritiskt tillvägagångssätt (Folkhälsans förbund 2004, Karlsson 2006, Svensson 2008). De finns organisationer/aktörer som bedriver tjej- och killgrupper utan ett uttalat jämställdhetsperspektiv och med helt andra syften och tillvägagångssätt än de presenterade ovan. Varje skild aktör vill sätta sin prägel på verksamheten samt se till att verksamheten passar in i organisationens bredare värdegrund varför de finns oändligt många olika varianter av tjej- och killgruppsmetoden – där vissa är väldigt lika varandra medan andra är helt olika.

Forskning om metodens effekter

Trots att tjej- och killgruppsmetoden använts i Norden i 20 år har det förvånansvärt nog inte gjorts någon betydande forskning om metoden och dess effekter på deltagarna. Ett försök i den riktningen gjordes inom projektet Utmana könsroller för att motverka sexslaveri.

Dr. Egita Gritane i Lettland (ansvarig för den socialpsykologiska forskningen) och Golnar Bahar på Åland (ansvarig för den kvalitativa genusanalysen) genomförde intervjuer och enkäter med gruppdeltagare, en gång i början och en gång i slutet av projektet, samt intervjuade ledarna.

Målen för tjej- och killgruppsmetoden som den tillämpades i projektet var följande:

- Att problematisera könsnormer och könsmaktsordning(ar): att belysa normativa strukturer i samhället som begränsar människors handlingsutrymmen och beteenden samt att ifrågasätta uppfattningen att dessa är statiska och av naturen givna.
- Att öka deltagarnas självkänsla: att höja deltagarnas tro på sig själva, deras förmågor, deras åsikter och synpunkter, att bemäktiga dem.

- Att öka deltagarnas självständighet: att hjälpa deltagarna att ta ställning i olika frågor och formulera sina egna åsikter.

Målet med forskningen var att undersöka huruvida tjej- och killgruppsmetoden:

- utmanar könsnormer och stereotyper samt höjer deltagarnas medvetenhet gällande (o)jämslällhet i samhället,
- bemäktigar deltagarna,
- förändrar deltagarnas attityder gentemot genuskänsliga sociala grupper.

Utifrån intervjuerna framkom det att deltagarna inte har några andra forum där de kan diskutera frågor som rör jämslällhet, könsnormer och identitet. Detta visar på att tjej- och killgrupperna fyller en viktig funktion i dagens samhälle.

Resultaten från den kvalitativa forskningen visar vidare att deltagarna tycks ha fått verktyg som gör det möjligt för dem att utmana och kritisera normer. I den första intervjuomgången var det uppenbart att deltagarna hade problem att uttrycka sig och förklara varför de trodde att tjejer och killar var, betedde sig eller förväntades vara olika. I den andra intervjuomgången framgår tydligt att alla deltagare har fått ett bredare ordförråd av genusrelaterade termer. Resultaten från intervjuerna visar också att deltagarna ifrågasätter könsnormer och bristande jämslällhet mer efter att ha deltagit i tjej- och killgrupperna. Vissa deltagare som i första intervjun uttryckte väldigt stereotypa attityder gentemot gruppen kvinnor och män, utmanar samma uppfattningar i andra intervjun.

Många deltagare och grupplebare uttryckte att deltagarna har blivit mer aktiva i och intresserade av sin omedelbara sociala omgivning, till exempel familjen eller samhället. Flera deltagare visar också tecken på ökad känsla av trygghet och säkerhet, vilket till exempel framgår av att de i högre grad vågar säga sin mening och delta i diskussioner. I vissa fall har detta spillt över till deras övriga liv, som i skolan och familjen. Intervjuerna och observationer har visat tecken som tyder på att flera deltagare fått ökad självkänsla.

De kvantitativa data som samlats in från enkäterna visar däremot inga statistiskt signifikanta förändringar i deltagarnas självkänsla eller i deras attityder. Detta kan bero på att grupperna inte hållit på särskilt lång tid, eller att grupperna introducerar ny kunskap till deltagarna som utmanar saker de tidigare tagit för given. När maktstrukturer och begränsningar avslöjas kan det till en början lämna en person med en känsla av maktlöshet snarare än bemäktigande. De kvantitativa mätinstrumenten behöver troligen justeras. De icke-statistiskt signifikanta resultaten i denna studie understryker behovet av ytterligare forskning på detta område, inte minst gällande hur självkänslan påverkas av deltagande i gruppen på lång sikt.

Tjej- och killgruppsverksamheten på Åland

På Åland har tjejgrupper drivits sedan mitten av 1990-talet och killgrupper startades några år senare. Det var framförallt Folkhälsan på Åland som startade upp tjejgruppsverksamheten tillsammans med jämställdhetskonsulten Mia Hanström. Än idag är Folkhälsan den främsta tjej- och killgruppsaktören på Åland då den är den enda organisationen som erbjuder utbildning och handledning av tjej- och killgruppsledare. Även ungdomsbyrån och Fältarna började driva tjej- och killgrupper på 1990-talet. Emmaus Åland, Rädda Barnen och Ålands fredsinstitut har sedan 2003 spridit tjejgruppsverksamheten som koncept till närområden som Litauen, Lettland, Kaliningrad, Vitryssland. Ålands fredsinstitut startade 2011 ett samarbete med Azerbajdzjan och 2010, inom projektet Utmana könsroller för att motverka sexslaveri, drev fredsinstitutet för första gången tjej- och killgrupper på Åland.

Folkhälsan

Folkhälsan har drivit tjej- och killgrupper sedan 1995. I snitt driver Folkhälsan cirka fem till sju grupper per år. I genomsnitt utbildar Folkhälsan tjej- och killgruppsledare en gång per år och anordnar två handledningsmöten per termin. På Folkhälsans utbildnings- och handledningsmöten är andra organisationers tjej- och killgruppsledare också välkomna. På så vis har Folkhälsan fungerat som en samordnarorganisation för all tjej- och killgruppsverksamhet på Åland. Fältarnas och ungdomsbyråns ledare har oftast gått sin tjej/killgruppsledarutbildning hos Folkhälsan och deltar också i handledningstillfällena. Folkhälsans utbildningar på Åland hålls oftast av representanter från förbundet i Helsingfors. Handledningstillfällena ordnas av ungdomsarbetartjänsten på Folkhälsan Åland. Det är Folkhälsans lokalföreningar som lokalt driver tjej- och killgrupper. Folkhälsans verksamhet syftar till att främja unga flickors och pojkars hälsa, bland annat genom att stärka deras självförtroende och självkänsla.

Fältarna

Fältarna har drivit tjej- och killgrupper sedan 1992 respektive 2004. I snitt bedriver Fältarna cirka en till två grupper per år. Fältarna har ett uppdrag att verka för alla åländska ungdomar och driver därför tjej- och killgrupper på hela fasta Åland (dock inte i skärgården). De försöker alternera mellan de fyra högstadieskolorna på fasta Åland: Godby högstadium, Kyrkby högstadium, Strandnäs högstadium och Övernäs högstadium. Fältarna använder sig ibland av uppsökande verksamhet, vilket betyder att de ibland handplockar ungdomar till sina tjej- och killgrupper. Fältarnas tjej- och killgruppsledare är oftast utbildade av Folkhälsan och till stor del följer de Folkhälsans metodmaterial i sin verksamhet. Fältarnas verksamhet syftar till att stärka killar och tjejer men även till att skapa en bra kontakt med ungdomarna och vetskap om hur de har det. Detta är viktigt eftersom en del av Fältarnas målsättning är att följa med och känna till tonårskulturen på Åland.

Mariehamns Stad Ungdomsbyrå

Mariehamns stads ungdomsbyrå (hädanefter ungdomsbyrå) har drivit tjej- och killgrupper sedan 1997 respektive 1999. I snitt bedriver ungdomsbyrå cirka tre till fyra grupper per år. Ungdomsbyrå verkar inom Mariehamns stad och vänder sig således bara till ungdomar i Mariehamn. Ungdomsbyrå skiljer sig från Fältarna när det gäller rekrytering av ungdomar till gruppen på så sätt att Ungdomsbyrå inte riktar in sig på speciella personer utan vill att alla ska få frågan om att vara med i en grupp, på så vis ges alla samma chans att få ta del av tjej- eller killgruppsverksamheten. Ungdomsbyråns tjej- och killgruppsledare är oftast utbildade av Folkhälsan. Fokus i ungdomsbyråns verksamhet ligger på det lilla samtalet och att växa tillsammans i gruppen mot vuxenlivet. Det handlar om att få bolla sina tankar och värderingar med andra, ta reda på vad man själv tycker och tänker i olika frågor och att få nya upplevelser.

Ålands fredsinstitut

Ålands fredsinstitut har ”exporterat” tjej- och killgruppskonceptet till ett flertal andra länder som till exempel Litauen, Lettland, Vitryssland, Kaliningradområdet sedan 2003. Under 2010 drev fredsinstitutet totalt sex tjej- och killgrupper på Åland inom projektet Utmana könsroller för att motverka sexslaveri. Grundutbildning, vidareutbildning och handledning av ledarna leddes av fredsinstitutet och konsulten Mia Hanström, och en tjej- och killgruppsmanual togs fram i projektet. Fredsinstitutets partnerorganisationer i Litauen, Lettland, Kaliningrad och Vitryssland har idag sammanlagt cirka 65 aktiva grupper. Syftet med fredsinstitutets verksamhet är att främja fred genom att bemäktiga individen, främja aktivt medborgarskap, arbeta för ökad jämställdhet och motverka våld.

Rädda Barnen

Rädda Barnen driver inga tjej- och killgrupper på Åland men har sedan 2005 drivit tjejgruppsverksamhet i Litauen. Första året var Rädda Barnen med och finansierade utbildning av ledare, sedan dess har de finansierat gruppverksamhet och utbildning/fortbildning. År 2011 drev Rädda Barnen i Kelme 11 tjejgrupper som Rädda Barnen på Åland finansierade. Syftet med Rädda Barnens verksamhet är att bidra till en långsiktig förändring i de ungas syn på sig själva och sina möjligheter samt förebygga trafficking.

Emmaus Åland

Emmaus Åland Barnen driver inga tjej- och killgrupper på Åland men har sedan 2003 drivit tjejgruppsverksamhet i Litauen, Kaliningradområdet och Vitryssland. Emmaus Åland ger finansiellt stöd till tjejgruppsverksamheten och utbildningar för tjejgruppsledare. År 2011 finansierade Emmaus Åland 13 tjejgrupper i Litauen med cirka 100 medlemmar. Syftet med Emmaus Ålands verksamhet är att genom att stödja tjejgruppsverksamheten med jämställdhetsperspektiv stärka utsatta tjejer i närområdet och motverka sociala risker, bl. a. risken att falla offer för sexuellt slaveri, så att ungdomarna blir bättre rustade att hantera olika problem och svåra situationer i livet.

Del II

Intervjuer med berörda aktörer

I den andra delen av denna utredning presenteras intervjuerna med berörda aktörer samt rapportens slutsatser. I denna utredning har Folkhälsan på Åland (dock ej lokalföreningar eller ideella ledare), ungdomsbyrån och Fältarna intervjuats om synen på hur tjej- och killgruppsverksamheten ser ut idag på Åland. De aktörer som inte själva bedriver tjej- och killgrupper på Åland har lämnats utanför denna utredning. Ålands fredsinstytut har drivit tjej- och killgrupper på Åland men gör det inte i skrivande stund. Fredsinstitutet bedriver dock förebyggande arbete för unga i syfte att förebygga våld och främja jämställdhet. Under 2012 har fredsinstitutet fokuserat på projektet Fair Sex som syftar till att förebygga sexuellt våld och sexuella trakasserier bland unga genom aktivt arbete i skolan och på att utreda vilka typer av förebyggande arbete som bedrivs i de åländska högstadie- och gymnasieskolorna samt utreda hur tjej- och killgruppsverksamheten ser ut på Åland idag.

Intervjuerna med centrala aktörer har berört de önskemål och slutsatser som formulerades i den gemensamma insändare som fem tjej- och killgruppsaktörer skrev 2011:

- alla unga som vill ska ha möjlighet att delta i en tjej- eller killgrupp under sin ungdomstid, därför behövs fler tjej- och killgrupper på Åland samt bättre geografisk spridning på verksamheten.
- fler ledare behövs för att kunna möta efterfrågan
- samordningen och finansieringen av verksamheten behöver stärkas och säkras

Intervjuerna har också berört andra frågor kopplade till exempel mål och syfte med verksamheten, utbildning och handledning av ledare, kvalitetssäkring av verksamheten samt problem som drabbar främst de ledare som inte har möjlighet att bedriva tjej- och killgrupper som en del av sitt ordinarie arbete.

Nedan presenteras de mest centrala temana i intervjuerna. Därefter presenteras analyser och slutsatser kopplade till dessa teman samt utredarens rekommendationer för hur man kan trygga och stärka tjej- och killgruppsverksamheten på Åland.

Teman i intervjuerna

Skillnader och likheter i verksamhetens form och syfte

Folkhälsan har en längre tid haft en mer samordnande karaktär än de andra två aktörerna, då de står för utbildning och handledning av i princip alla tjej- och killgruppsledare på Åland. Folkhälsan utbildar och handleder alltså också de ledare som sedan kommer att verka inom Fältarna, ungdomsbyrån eller annan aktör så som kyrkan eller en kommun, samtidigt som de också utbildar ledare som drar tjej- och killgrupper i Folkhälsans regi. För dessa utbildningar tar Folkhälsan vanligtvis in

personal från Folkhälsans förbund i Helsingfors. Handledningen sköts dock av Folkhälsans ungdomsarbetare på Åland, som ibland håller i handledningen själv och ibland tar in externa resurser. Folkhälsan på Åland står för utbildning och handledning av ledarna medan det är Folkhälsans lokalföreningar ute i kommunerna som bedriver verksamheten och har bestämmanderätt över huruvida de vill eller inte vill bedriva tjej- och killgruppsverksamhet. Lokalföreningarna söker medel för att finansiera verksamheten (ledarnas arvoden och andra kostnader kopplade till gruppen så som fika, material etcetera.).

Fältarna och ungdomsbyrån är relativt lika i sin struktur. Fältarna försöker alternera mellan de fyra högstadieskolorna på fasta Åland medan ungdomsbyrån bara riktar sig till Mariehamns två högstadieskolor. Båda aktörerna bedriver tjej- och killgrupper som en del av sitt ordinarie arbete som ungdomsledare. De håller grupper under arbetstid, vilket gör att deras budget för tjej- och killgrupper bara innefattar det som gruppen kostar i form av fika, material etcetera. En skillnad mellan Fältarna och ungdomsbyrån är att Fältarna oftast handplockar ungdomar till sina tjej- och killgrupper, medan ungdomsbyrån alltid gör öppen rekrytering till sina grupper.

De tre aktörernas verksamhet liknar varandra både vad gäller form och syfte. Alla aktörer håller tjej- och killgrupper för ungdomar i högstadiet. Formen för träffarna, hur länge grupperna håller på samt att det helst ska vara två ledare per grupp är andra formatmässiga aspekter som aktörerna har mer eller mindre gemensamt. Då Fältarna och ungdomsbyrån deltar på Folkhälsans utbildning och handledning kan man anta att deras verksamhet också rent innehållsmässigt på många sätt liknar Folkhälsan verksamhet. Dock finns det vissa skillnader i aktörernas mål och syfte. Fältarna handplockar unga till sina grupper och berättar att målet för gruppen varierar beroende på vilka individer som finns i gruppen. Ofta handlar målet om att ”stärka individer” men de har också haft som mål att skapa distans inom en grupp unga (som haft negativ inverkan på varandra) och göra dem mer självständiga. Ungdomsbyrån lyfter fram genusperspektiv och jämställdhet betydligt mer än de andra aktörerna vilket kan (men inte nödvändigtvis behöver) tyda på att ungdomsbyrån har ett tydligare genusperspektiv i sin verksamhet än de andra aktörerna.

I inledningen nämns att det finns många olika tjej- och killgruppsmetoder som inte alltid går att jämföra då deras mål och syfte kan skilja sig markant åt. Detta gäller även tjej- och killgruppsverksamheten på Åland. Förutom att ungdomsbyrån, Fältarna och Folkhälsan kan skilja sig åt – finns det variationer mellan olika grupper som beror på de enskilda tjej- eller killgruppsledarnas förhållningssätt. Dessutom finns också andra aktörer som bedriver tjej- och killgrupper så som till exempel skolor, kyrkan eller kommuner. Fältarna lyfter fram detta i sin intervju: ”det finns ju inget tak som liksom kollar heller, nu tänker jag. Man kan ju starta en tjej- eller killgrupp var som helst och ha vilka mål som helst”. Det finns idag ingen som har övergripande ansvar för att kvalitetssäkra tjej- och killgruppsverksamheten på Åland.

Stor efterfrågan

Alla aktörer är överens om att efterfrågan inte tillgodoses och att det finns betydligt fler unga som skulle vilja vara med i en tjej- eller killgrupp än det finns resurser till idag. Fältarna tror att efterfrågan egentligen är mycket större: ”Det är sorgligt faktiskt. För man skulle ju vilja ge alla samma möjlighet. Och egentligen tror jag att skulle alla veta vad en tjej- och en killgrupp är så skulle efterfrågan vara mycket större/.../Så vi plockar våra och så kör vi på det. Men det är lite orättvist, eller mycket orättvist är det för det finns ju jättemånga som skulle behöva det”.

Ingen vet dock säkert hur många unga som skulle vara intresserade av att vara med i en grupp i och med att ingen av aktörerna gör ”reklam” för sin gruppverksamhet eller gör någon större samordnad rekrytering. Ungdomsbyrån och Fältarna driver ett fåtal grupper per år, 1-4 stycken, och har aldrig några problem att fylla dessa grupper. Fältarna handplockar oftast ungdomar till sina grupper och gör därför ofta ingen öppen rekrytering alls. Folkhälsan driver oftast lite fler grupper än så, men det är tjej- och killgruppsledarna som (med stöd av lokalföreningen i den aktuella kommunen) startar upp verksamheten och gör rekryteringen. Folkhälsan påpekar att ”/ när de som ska dra går ut och frågar så brukar det aldrig vara svårt att få igång en grupp/.../skulle man säga åt varje klass på Åland att ’vill du ha en tjej- eller killgrupp?’, så tror jag att de skulle vara bra många mer som skulle fråga efter det än så många ledare det finns”.

Alla aktörer lyfter fram att det vore enbart positivt om fler unga fick möjlighet att vara med i en tjej- eller killgrupp. Alla aktörer anser också att det bästa för verksamheten är om tjej- och killgruppsledare kan hålla grupper som en del av sitt ordinarie arbete. Folkhälsan framhåller att ”det ju många nu som gör det inom tjänsten och det är ju klart bäst, då får man ju den här kontinuiteten, de jobbar med de och de har det i sin arbetsbeskrivning och ofta jobbar man på samma ställe lite längre än ett eller två år och de kan köra ett bra tag utan att hela tiden behöva byta ledare”. Även om det framhålls att det är bäst om tjej- och killgruppsledarna kan bedriva grupper som en del av sitt ordinarie arbete påpekar aktörerna också att detta är problematiskt, då det är väldigt få personer som har möjlighet att hålla grupper inom ramen för sin tjänst.

Aktörerna lyfter också fram att ekonomiska resurser är kopplade till deras förmåga att möta efterfrågan. Ungdomsbyrån påtalar att deras budget har dragits ned, förut fanns det beredskap för sju grupper, nu är det max fem grupper. Förut var budgeten beräknad på en fast summa per grupp, nu är det beräknat på en summa per individ i gruppen. Så en grupp med fem deltagare får mindre pengar än en grupp med tio medlemmar. Men ska man ta in en extern gäst (till exempel en expert på något) kostar det samma summa oberoende om det är fem eller tio i gruppen. Ungdomsbyrån berättar också att ”jag hamnar att stänga min ungdomsgård för den tid då jag har tjejgrupp /.../ mellan 15-18 på onsdagar då jag annars skulle ha öppet”. Förut fanns det budgetutrymme att ta in en vikarie för dessa timmar, men så är inte fallet idag. På så sätt drabbas andra ungdomar av att vissa unga får vara med i en tjejgrupp. Detta är något som skulle kunna kritiseras i framtiden och i värsta fall resultera i att ingen

grupp hålls för att man till exempel tycker att ungdomsgårdens öppettider bör prioriteras över tjej- och killgruppsverksamhet som bara når vissa tjejer/killar.

Aktörerna är överens om att utökade resurser och bättre samordning behövs om tjej- och killgruppsverksamheten skall utökas på Åland. Folkhälsan anger brist på ledare som huvudsakliga orsak till varför tjej- och killgruppsverksamheten på Åland inte bättre möter efterfrågan: ”Folkhälsan har en lokalföreningar i varje kommun så det går att ha en grupp i varje kommun, så det är inte där problemet ligger, utan det handlar om att hitta nån som vill dra grupp i Kumlinge eller Sottunga eller var man nu vill ha en tjejgrupp”. Folkhälsan framhåller också att det är svårt och resurskrävande att hitta ledare på Åland, speciellt i de mindre kommunerna. Att många i åldern mellan 18-30 år lämnar Åland för till exempel studier försvårar också rekryteringen av ledare samt kontinuitet i verksamheten. En del av dem som rekryteras som tjej- och killgruppsledare håller på i ett eller två år för att sedan avsluta för att de flyttar från Åland.

Fältarna och Ungdomsbyrån ser till skillnad från Folkhälsan inte bristen på ledare som det huvudsakliga problemet utan lyfter istället fram dagens system och arbetssituationen för ideella ledare som anledning till varför inte fler tjej- och killgrupper finns på Åland. Ungdomsbyrån framhåller till exempel att ”de som inte kunde göra det inom sitt jobb så har ju haft en väldigt besvärlig sits. Att då ska de själva organisera upp, ta kontakt med sin lokalförening och förklara och motivera varför och hur, om det är ens första tjejgrupp och man knappt ens vet vad man pratar för, så då är det ju lite svårt”. I relation till att fler unga borde få möjlighet att gå i en tjej- eller killgrupp lyfter Fältarna fram att ett kanske ännu större problem, enligt dem, är att det finns personer som vill vara tjej- och killgruppsledare men ”som inte får möjlighet” – på grund av organisatoriska problem och avsaknaden av samordning (som vi skall återkomma till i nästa rubrik).

Ideella tjej- och killgruppsledare i svår sits

Alla aktörer lyfter fram att det finns vissa problem med hur tjej- och killgruppsverksamheten idag är organiserad. Folkhälsan framhåller att det ibland kan ta lång tid från att en person utbildar sig till tjej- och killgruppsledare tills personen ifråga kan starta en grupp. Detta eftersom personen först måste hitta en lokalförening som kan stå bakom verksamheten och sedan vänta på att lokalföreningen skall söka och få beviljat anslag för verksamheten. Folkhälsan förklarar att: ”Eftersom man måste söka pengarna, kan det bli så att ibland måste en grupp vänta i ett år innan man får pengarna, det är inte alltid man får pengarna direkt, klart det skulle vara bättre om pengarna fanns direkt, om man skulle kunna köra igång direkt”.

Ett ytterligare problem som Folkhälsan resonerar kring är kopplat till lokalföreningens möjlighet att välja att inte driva tjej- eller killgruppsverksamhet. En ledare som gått Folkhälsans utbildning och därefter vill starta upp tjej- och killgruppsverksamhet, i Folkhälsans regi, behöver först få med sig Folkhälsans

lokalförening i den aktuella kommunen. Folkhälsans lokalförening beslutar sedan om de ska söka pengar för verksamheten eller inte. Enligt Folkhälsan är det ovanligt att lokalföreningen inte skulle vilja bedriva tjej- och killgruppsverksamhet om det finns ledare som vill dra grupper, men detta är ett scenario som i värsta fall kan uppstå: ”/.../ och det är klart att det kan väl finnas en risk /.../ att styrelsen inte alltid tycker att just tjej- och killgrupper är den rätta verksamheten de vill dra”.

Fältarna och Ungdomsbyrån är tydliga i sin kritik mot dagens system som de anser främst drabbar så kallade ideella ledare, de som är tjej- eller killgruppsledare utanför sitt ordinarie jobb eller sysselsättning. De påtalar att dessa tjej- och killgruppsledare inte bara skall rekrytera ungdomar till gruppen, planera träffarna, hålla träffarna och köpa in material och annat till gruppen. Den ideella ledaren måste dessutom först hitta någon som vill finansiera verksamheten inklusive deras eget arvode (till exempel en av Folkhälsans lokalföreningar eller en kommun). De måste sälja in sig själva hos aktören, söka finansiering, hitta en lämplig lokal att ha tjej/killgruppen i, kontakta skolan för att få rekrytera ungdomar till gruppen etcetera. Fältarna formulerar hur de uppfattar situationen för ideella ledare just nu: ”nu ska du söka finansiering, du ska söka lokal, du ska söka ungdomar som är intresserade, försöka ha din egen tid, försöka få lön till dig själv. Du ska göra allting själv /.../ Man är inte så jävla sugen att starta en grupp då /.../ För man kan vara jättebra på att hålla tjej- och killgrupper men skitdålig på administration”. Ungdomsbyrån är inne på samma spår och uttrycker att det behövs mer samordning och bättre organisering så ”/.../ att inte folk skulle hamna att helt slåss själv, ren det här bara att inspirera och rekrytera tjejerna till nåt man inte riktigt har grepp om vad det är, om man ska drar sin första tjejgrupp alltså. Och inte ha stöd egentligen heller av nån lokalförening, utan också [för] dom måste man motivera och förklara varför /.../ och jag tror att det är det som gör att det är svårt att starta upp grupper ute i kommunerna”.

Fältarna lyfter fram att det måste finnas ”möjlighet för dem som vill att starta en grupp”. Det är ett problem att inte alla potentiella eller nyutbildade tjej- och killgruppsledarna som vill får möjlighet att starta en grupp – på grund av strukturella problem med organiseringen av verksamheten. De föreslår att det skulle behövas ett ”färdigt paket” för de tjej- och killgruppsledare som inte är knutna till Fältarna eller ungdomsbyrån. Det färdiga paketet innebär att de praktiska bitarna redan är ordnade. Det finns finansieringen för ledarnas arvoden och andra kostnader för att driva gruppen och det finns en ändamålsenlig lokal att ha tjej-/killgruppssträffarna i etcetera. ”/.../ här finns det nu lokaler, det finns så här mycket pengar som går till löner och resurser för det här /.../ Det finns ett färdigt paket här, starta, kör! Det finns klart! Det är ju så som i princip vi har det, vi har möjlighet att kunna göra det för vi har det satt i budget”.

Samordnande funktion efterfrågas

Fältarna och Ungdomsbyrån efterfrågar en samordnare eller takorganisation (”det vore kanon”) som kan ta ett helhetsansvar för tjej- och killgruppsverksamheten på

Åland. Även Folkhälsan är positiva till ökat samarbete och viss samordning men försiktiga med direkta uttalanden om samordnare. Alla aktörerna ger uttryck för att Folkhälsan till viss del fungerar som en samordnare idag, då de tillhandahåller utbildning och handledning samt lånar ut material till ledarna som de kan använda i grupperna. Samtidigt är detta på inget sätt institutionaliserat och det finns inte heller riktigt tid och resurser för det. Folkhälsans ungdomsarbetare har många olika verksamheter att underhålla förutom tjej- och killgruppsverksamheten och påtalar att tid är en bristvara: ”det finns inte riktigt tid, kanske inte riktigt så mycket tid som man skulle behöva lägga ner på det, för att få det riktigt bra. Utan man får liksom göra lite på allting, för att få allt att fungera”.

Framförallt ungdomsbyrån, men också till viss del Fältarna, lyfter fram många konkreta förslag på vad en samordnare kan ansvara för. För det första kan en samordnare underlätta för de tjej- och killgruppsledare som inte drar grupper inom Fältarna och ungdomsbyrån. Samordnaren kan hitta finansiering och göra budget, fixa en lokal och sköta kontakten med skolorna så att de nyutbildade ledarna bara behöver rekrytera ungdomar till gruppen och sen köra igång verksamheten. Vidare kan samordnaren se till att det blir regelbundna utbildningar, fortbildningar och handledning, lobba mot kommuner eller landskapsregeringen när så behövs, sprida kunskap om verksamheten i media, hålla sig uppdaterad på litteratur, forskning och material och bygga upp en materialbank som alla ledare kan låna material ifrån till sina grupper (vilket skulle behövas enligt ungdomsbyrån, då Läromedelscentralen inte längre finns kvar).

Ungdomsbyrån framhåller också att det behövs en samordnare för att ledare skall ha någonstans att vända sig när det uppstår problem och svårigheter. Så att man till exempel kan ”ringa till en samordnare och fråga, jag har det här bekymret, vart ska jag då vända mig: till BO, till polisen, BUP, till Fältarna? /.../ Eller är det där något som kanske går över av sig själv, eller ska jag ringa hem eller prata med skolan? Det är ju sånt man kan behöva resonera om”. Ungdomsbyrån framhåller också att en samordnare skulle underlätta för att i framtiden kunna genomföra prinsess- och häxläger som tidigare anordnats för tjejgruppsdeltagare. Lägre har varit mycket uppskattat med det har varit svårt att genomföra igen på grund av organisatoriska svårigheter. Finansiering behöver sökas tidigt, ibland redan innan tjejgrupperna startats. Det blir svårt att avsätta tid till att göra budget, söka pengar och planera lägre innan man vet att tillräckligt många tjejgruppsdeltagare är intresserade av att delta. En samordnare skulle dock på ett annat sätt ha arbetstid och möjlighet att i god tid planera och söka finansiering för ett tjej- eller killgruppsläger.

Kvalitetssäkring

Alla aktörer framhåller att utbildning och handledning är viktiga moment för att kvalitetssäkra verksamheten. Ungdomsbyrån och Fältarna uppger dels att det ”fungerar bra idag när Folkhälsan håller i det” och dels att handledningen och utbildningen ”kunde förbättras” och gynnas av en samordnare.

Ungdomsbyrån framhåller att alla tjej- och killgruppsledare behöver vara utbildade och att utbildningen framförallt ger genuskompetens som behövs för att kunna hålla tjej- och killgrupper: ”Ja det ger ju trygghet i att leda /.../ säkerhet i det här genusmedvetenhet, i det här normkritiska tänkandet, alltså på vilket sätt som man hanterar frågor i gruppen”. Vidare förklarar ungdomsbyrån att det är ”som natt och dag” att dra grupper med/utan utbildning och att det är stor skillnad på att hålla grupper tillsammans med en annan som har utbildning jämfört med en som inte har utbildning: ”För den som inte har [utbildning] har oftast inte ett sånt härnt genusmedvetet förhållningssätt till liksom olika frågor /.../ när det handlar om mat och ätstörningar, där man har helt olika utgångspunkt i på vilket sätt det är ändamålsenligt att diskutera kring mat och ätstörningar med tonårstjejer. Kanske den andra ledaren t.o.m. har ätstörningar i sin bakgrund och har ett helt annat förhållande till mat. Då är det bra att man har gått en gemensam utbildning och vet vad som är viktigt när man jobbar med de här frågorna med tonårstjejer”.

Ungdomsbyrån lyfter också fram att förändringsarbete tar tid. Det är inte alltid så att man ”får” ett genusperspektiv från en dag till en annan – bara för att man har deltagit på en utbildning. Ofta kan det vara så att man *inte* håller med om vissa saker på sin första utbildning för att man inte känner igen de exemplen från sitt eget liv: ”/.../ inte vänder man ju så rakt av i huvudet första gången man har gått en sån här, typ när jag för tusen år sedan gick tjejgruppsledarutbildning, så det var nog många saker man ifrågasatte också i samband med [det]”. Vidare lyfter ungdomsbyrån fram att det finns andra utmaningar när det kommer till killgrupper jämfört med tjejgrupper, till exempel är efterfrågan inte lika tydlig och det kan behövas viss övertalning innan killar väljer att gå med i en killgrupp. De lyfter också fram att killgruppsverksamheten skulle behöva mer stöttning, att det till exempel borde finnas ”ett forum” där killgruppsverksamhetens problem och utmaningar skulle kunna diskuteras.

Fältarna lyfter fram att knappa ekonomiska resurser i värsta fall kan leda till att man börjar tumma på kvalitén. Fältarna ger ett konkretill exempelempel på hur det är för dem just nu. De vill starta en killgrupp men kan bara avvara en i personalen till gruppen vilket betyder att de behöver hitta en extern person som kan vara den andra killgruppsledaren. Valet kan ibland stå mellan att tumma på kvalitén respektive att inte starta en killgrupp: ”För oss är det så här att om vi ska försöka hitta någon idag, så vi måste börja kompromissar lite grann /.../ man tar det man får, eller samtidigt måste man ju ha principer som man går efter som man måste kolla upp, vad är skolans, om vi har nån från skolan, vad är deras mål, vad är vårt mål? Sen då liksom skiter man hellre i det än att kompromissa /.../ skulle man ha pengar som sagt att kunna plocka in en till så skulle de ju vara enkelt”. Här tar Fältarna också upp att olika aktörer har olika mål med tjej- och killgruppsverksamheten, därför kan det också vara svårt att samarbeta. Om Fältarna till exempel håller en tjej- eller killgrupp med en person från en skola kan det hända att Fältarna och skolan har helt olika syn på verksamheten och helt olika mål med verksamheten. Detta är också kopplat till kvalitét, det som är kvalitét för en aktör behöver inte vara kvalitét för en annan aktör.

Men om valet står mellan att överhuvudtaget kunna starta en grupp eller tumma på kvalitén kan det också vara kvalitén som får stryka på foten.

Det finns också andra anledningar till varför det kan vara svårt att samarbeta med andra aktörer, till exempel de tjej- och killgruppsledare som är bundna till en kommun: ”vi kanske vet en som finns i en kommun, en fritidsledare. Men tar man Kyrkby [högstadium] till exempel som har jättemånga kommuner så då skulle den fritidsledaren vara bunden till sin kommun vilket betyder att då kan vi inte handplocka ifrån en klass, utan då är det bara från den kommunen och det är inte alls säkert att det är det vi vill”.

Fältarna lyfter också fram att långsiktig finansiering behövs. Finansieringen bör öronmärkas så de inte försvinner bara för att man av någon anledning inte kan starta en grupp den terminen. Stressen som följer av att man riskerar gå miste om pengarna kan i värsta fall leda till att man tummar på kvalitén och startar en grupp trots att man vet att det inte kommer bli kvalitét i verksamheten: “det vore bra om dom pengarna var öronmärkta inom fritidsförvaltningen eller var man nu vill lägga det i sin kommun /.../ så att de inte är låsta, att man inte måste starta en så fort som möjligt /.../ Så blir den jätte dålig bara för att man måste använda pengarna. Det måste vartefter kunna bestämmas om det funkar eller inte /.../ då ska inte finansieringen vara ett stopp i nån ända”. (NB Jämför Folkhälsan vars grupper ibland inte kan startas omgående på grund av att finansieringen inte är säkrad.)

Analys och slutsatser

Otillräcklig samordning, finansiering och kvalitetssäkring

Utifrån intervjuerna med aktörerna står det klart att efterfrågan på tjej- och killgrupper (främst tjejgrupper) är större än vad befintliga aktörer idag kan tillgodose. Folkhälsan anger brist på ledare som orsak medan Fältarna och ungdomsbyrån lyfter fram att ”alla som vill inte ges möjlighet att starta en tjej- eller killgrupp” vilket de anser främst beror på tung arbetsbörda för de ledare som inte kan hålla tjej- och killgrupper som en del av sitt ordinarie arbete. Utifrån intervjuerna står det klart att den ideella ledaren inte bara är tjej- och killgruppsledare utan i mångt och mycket också har en samordnande funktion då de ska söka finansiering, sälja in tjej- och killgruppsverksamheten till olika aktörer så som lokalförening/skola/kommun, ha koll på budget och andra strukturella frågor. Det finns framförallt två problem med detta: dels tas det ideella engagemanget inte till vara på bästa vis, dels överförs inte kompetensen från enskilda individer till aktörer eller funktioner.

Dagens system gör att den ledare som efter tjej- och killgruppsledarutbildningen stöter på problem med till exempel lokalföreningen, skolan eller att hitta finansiering eller lokal lätt kan känna sig missmodig och ensam (även om Folkhälsans ungdomsarbetare alltid försöker hjälpa de ledare som stöter på problem). Det finns idag ingen struktur som dessa ledare kan falla tillbaka på, utan det är mycket upp till dem själva om de lyckas starta en grupp. Detta gör också att det finns utbildade ledare som skulle vilja hålla tjej- och killgrupper men som idag inte gör det för att det inte vill/kan vara ansvariga för finansieringen, andra strukturella bitar eller för att de inte lyckats ”hitta finansiering”. Dagens system lyckas på så vis inte ta till vara på allt det ideella engagemang som finns då tjej- och killgruppsledarens uppgifter blir för många och spretiga för att vissa ska ha tid och möjlighet att bli tjej- eller killgruppsledare. Eller som Fältarna uttrycker det: ”man kan vara jättebra på att hålla tjej- och killgrupper men skitdålig på administration”.

Tjej- och killgruppsverksamheten på Åland har hittills till stor del varit knutet till personer istället för strukturer och funktioner. För att en tjej- eller killgrupp skall kunna starta krävs det engagerade ledare som bokstavligen startar upp verksamheten med allt vad det innebär. Konsekvensen blir att en välutvecklad tjejgruppsverksamhet som funnits i en kommun i flera år tvärt avstannar då en person flyttar eller inte längre har tid att vara tjejgruppsledare. Utgångspunkten i hur tjej- och killgruppsverksamheten organiseras bör vara att det skall vara lätt att engagera sig och att all kompetens skall tas tillvara. Dagens system försvårar ideellt engagemang, riskerar bränna ut ideella eldsjälar och saknar en struktur för hur kompetensen skall överföras från enskilda personer till funktioner/aktörer.

Alla aktörer är överens om att det idag fungerar bäst när tjej- och killgruppsledarna kan vara ledare som en del i sitt ordinarie arbete. För att utöka verksamheten på Åland

och bättre möta efterfrågan finns alltså två möjligheter: endera öka resurserna för de som kan vara ledare inom sin tjänst (till exempel Fältarna och ungdomsbyrån), eller förändra organiseringen av verksamheten så att ideellt engagemang kan tas tillvara på bättre. För att kunna erbjuda tjej- och killgrupper till fler unga på Åland – alltså utöka verksamheten – och samtidigt underlätta arbetsbördan för ideella tjej- och killgruppsledarna behövs en ökad samordning, gärna i form av en samordnare, och ökade ekonomiska resurser.

För att minska ledarnas arbetsbelastning, och sänka tröskeln för ideellt engagemang, bör verksamheten samordnas bättre och den ekonomiska strukturen förenklas. Om det finns en samordnare som ansvarar för att projektleda verksamheten skulle arbetsbördan för enskilda tjej- och killgruppsledare minska avsevärt. För att på bästa sätt ta till vara på ideellt engagemang bör det finnas vissa saker ordnande redan när en individ rekryteras till att bli tjej- eller killgruppsledare. Det bör till exempel finnas beviljade medel för ledarens arvode och gruppkostnader (fika och material m.m.), det bör finnas en lokal att hålla verksamheten i och det bör finnas en överenskommelse med en skola där ledaren kan genomföra rekrytering till gruppen. Om dessa arbetsuppgifter sköts av en samordnare minskar inte bara arbetsbördan för enskilda ledare utan verksamheten effektiviseras också i och med att en person har översikt över alla delar av verksamheten istället för att enskilda ledare ska ”komma på hjulet på nytt” gällande hur man ansöker om finansiering, hur man gör en budget, hur man säljer in verksamheten till skolan och så vidare.

Genom att särskilja tjej- och killgruppsledarens uppgifter från samordnarens uppgifter blir det tydligt vem som är ansvarig för vad. Tjej- och killgruppsledaren ansvarar för att rekrytera deltagare till gruppen, planera innehållet i träffarna samt hålla träffarna och utvärdera verksamheten. Medan samordnaren ansvarar för att säkerställa finansiering, ändamålsenliga lokaler, kontakt med skolor, beslutsfattare och media, geografisk spridning, utbildning och handledning av ledare, övergripande kvalitetssäkring och utveckling av verksamheten.

Strukturen för finansiering av tjej- och killgruppsverksamheten kunde förenklas och samordnas på flera olika sätt. Ett förslag är att samla och öronmärka finansieringen i en tjej- och killgruppspott där alla aktörer kan söka finansiering för sina grupper. En samordnare kan endera söka finansiering ur potten till de ledare som samordnaren rekryterat för att starta grupper, eller så kan samordnaren vara den som administrerar tjej- och killgruppspotten. I så fall vore samordnaren också huvudansvarig för alla budgetrelaterade frågorna så som återrapportering till finansiärerna och långsiktig finansiering. En gemensam pott som har ett enkelt och flexibelt ansökningsförfarande eller administreras av en samordnare bör förkorta tiden mellan att en individ utbildas till tjej- och killgruppsledare tills den startar en tjej- eller killgrupp samt bör överlag förbättra tjej- och killgruppsverksamhetens möjligheter att utökas på Åland.

Fältarna och ungdomsbyrån, som i sin ordinarie budget redan har arbetstid för att hålla grupper, kan i denna pott ansöka om medel för att täcka övriga kostnader kopplade till gruppen så som fika, material eller en extern ledare som kan hålla grupp tillsammans med någon från Fältarna/ungdomsbyrån. På så vis kan de förhoppningsvis starta en grupp tidigare då de inte behöver leta för att hitta en extern person som utan ersättning kan hålla en grupp tillsammans med dem, de behöver inte kompromissa kring mål och syfte med den externa ledaren och de behöver inte oroa sig för att medlen ”försvinner” om gruppstarten senareläggs med till exempel sex månader.

Vidare skulle samordnaren få en helhetsbild av efterfrågan, den geografiska spridningen av verksamheten på Åland samt ansvara för kvalitetssäkring och utvärdering av verksamheten. För att garantera att verksamheten håller hög kvalitet behövs enligt alla aktörer grundutbildning, fortbildning och regelbunden handledning. Synen på kvalitet är förstås nära sammanknuten med vilka mål och syften verksamheten har. En samordnare kan säkerställa att verksamheten håller hög kvalitet och att det till exempel finns ett tydligt genusperspektiv i verksamheten. Många aktörer på Åland och i Sverige och Finland har just främjande av jämställdhet som ett av målen med tjej- och killgruppsverksamheten. Utan genusperspektiv riskerar tjej- och killgrupperna att cementera normer kopplade till kön istället för att utmana dem. Eftersom tjej- och killgrupperna är uppdelade efter kön finns det alltid en risk att den könsseparatistiska verksamheten förstärker skillnader mellan kön om inte tjej- och killgruppsledaren har kompetens att föra in ett genusperspektiv i gruppverksamheten. Därför är det viktigt att tjej- och killgruppsledare samt utbildare, handledare och samordnare har kunskap om genus, normer och jämställdhet samt hur man införlivar denna kunskap i tjej- och killgruppens diskussioner och aktiviteter. Denna kunskap behöver också förnyas med jämna mellanrum då genus och jämställdhet är ett fält som ständigt utvecklas och förnyas, både inom akademien och civilsamhället.

Några saker att tänka på:

Hur kan vi på bästa sätt ta till vara på ideellt engagemang?

Det kan vara svårt för en enskild individ som nyss gått en utbildning för att bli tjej- eller killgruppsledare, som inte tidigare drivit grupper, att själv ta ansvar för att sälja in verksamheten och sig själva som lämpliga ledare till finansiärer, skolor eller andra aktörer.

Kan vi förändra strukturen så att det blir lättare för personer att engagera sig ideellt som tjej- och killgruppsledare?

Är alla tjej- och killgrupper bra grupper?

Olika tjej- och killgruppsmetoder/aktörer har olika syften med verksamheten och därför kan verksamheten se olika ut och också ge olika resultat. En tjejgrupp som till exempel fokuserar på så kallade ”tjejiga” teman som smink, hår, kropp och utseende

utan en kritisk diskussion eller ett genusperspektiv riskerar att befästa normer kopplade till kön istället för att utmana dem. Utifrån ett genusperspektiv är sådan verksamhet inte önskvärd men utifrån andra perspektiv kan sådan verksamhet vara önskvärd då den till exempel ger unga en meningsfull fritidsaktivitet.

Hur gör vi för att kvalitetssäkra tjej- och killgruppsverksamheten på Åland?

Projekt eller ordinarie verksamhet?

Det är problematiskt att bedriva tjej- och killgruppsverksamhet (och annat förebyggande och socialt arbete) som projekt, då det betyder att det finns en start och ett slut på verksamheten samt att kompetens som byggs upp inom projektet riskerar ”försvinna” när personal/ideella krafter slutar samtidigt som projektet slutar. Samtidigt är den finansiering som finns tillgänglig oftast projektbaserad och en för del med projektarbete är att en fråga ges utrymme och fokuseras i taget vilket ofta ger resultat.

Hur kan vi finansiera tjej- och killgruppsverksamheten på Åland så att det garanterar långsiktighet men samtidigt förbättrar strukturen och ger tydliga resultat?

Rekommendationer

- Trygga långsiktig finansiering och öronmärkt tjej- och killgruppsmedel
- Underlätta ideellt engagemang
- Utveckla samordnande funktion
- Kvalitetssäkra verksamheten och stärk genusperspektivet

KÄLLOR

- Bahar, Golnar; Gritane, Egita; Jonstoj Jenny (2011)** *Tjej- och killgruppsmetodens effekter – Ett genusvetenskapligt och socialpsykologiskt perspektiv på jämställdhetsinriktat ungdomsarbete på Åland och i Lettland*, Ålands fredsinstitut
- Folkhälsans förbund; (2004)** *Tjejgrupper – en fritidsverksamhet för flickor och en hälsofrämjande metod*
- Hanström, Mia (1994)** *Men tjejerna då! – Erfarenheter från lokal tjejverksamhet på gården*, Fritidsforum
- Hanström, Mia (2001)** *Metodikbok för "tjejverksamhet"*, Förlags AB Björnen
- Hanström, Mia (2005)** *Metodikbok för "killverksamhet"*, Förlags AB Björnen
- Karlsson, Johanna; (2006)** *Styrka strategier och skenjämställdhet – tjejer samtalar om kön och jämställdhet*, Rädda Barnens ungdomsförbund
- Svensson, Olof (2008)** *Allan – metodmaterial för samtalsgrupper*, Stockholm: Rädda Barnens ungdomsförbund

Forskningsrapporten "Tjej- och killgruppsmetodens effekter – Ett genusvetenskapligt och socialpsykologiskt perspektiv på jämställdhetsinriktat ungdomsarbete på Åland och i Lettland" finns tillgänglig på engelska, svenska och lettiska och finns att beställa mot porto eller ladda ner gratis på fredsinstitutets hemsida, www.peace.ax.